

FR. R. KREUTZWALD TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU KASUTAJANA

E. Kudu

TRÜ Teaduslik Raamatukogu

Fr. R. Kreutzwald hindas kõrgelt raamatukogusid. 1849. a. kirjutas ta oma «Ma-ilm ja mõnda . . .» 5. andes Tartu ülikooli raamatukogust: «. . . Kes kogemata kauaks sinna raamatukogu hulka juhtus jääma, selle pähe läks tarkus kui ving. Noh, ei tohi seda imeks panna! Need, kes kõik need tuhanded raamatud välja mõtelnud ja üles kirjutanud, olid targemad kui meiesugused; seal võis hõlpsal kombel nii palju tarkuse auru toas lahti pääseda, et pähe hakkab.»¹ Kreutzwald tundis suurt huvi raamatukogude vastu, oli informeeritud suuremate raamatukogude ja ka isiklikkude kogude koostisest ning jälgis rahvaraamatukogude arenemist maal. 1869. a. avaldas ta «Eesti Postimehes» artikli «Paar sõna kogukonna raamatukogudest»², kus ta rõhutab raamatukogude suurt tähtsust rahvahariduse ja kultuuri arendamisel, öeldes: «. . . Raamatute kogud on koolide kõrvas kõige mõnusamad tiivad, mis peal mitme vaimud lendama õpivad, kelle sammud tänini murust kõrgemale ei ulatanud kui — jalaastmed.»

Küsimust, kui võrd Kreutzwald ise raamatukogusid kasutas, pole seni uuritud, ometi peaks see Kreutzwaldi uurijaile huvi pakkuma. TRÜ Teaduslikus Raamatukogus õnnestus kindlaks teha osa Kreutzwaldi poolt tema ülikooliaastail (16. jaanuarist 1826. a. kuni 5. märtsini 1833. a.) loetud raamatuist, mille loetelu avaldamine ongi käesoleva kirjutise eesmärgiks.

Tartu ülikooli raamatukogu oli algusest peale hästi komplekteeritud ja Kreutzwaldi õpinguaastaiks võis juba öelda, et ta oli oma fondide suuruselt ja raamatute valikult rikkam paljudest saksa ülikoolide raamatukogudest ning et siin leidis teoseid, mida märksa suurematest Peterburi raamatukogudest asjata otsiti.³ Ülikooli raamatukogus leidis 19. oktoobril 1827. a. 41 658 köidet,

¹ Fr. R. Kreutzwald, Maailma ja mõnda, Tln. 1953, lk. 266.

² «Eesti Postimees», 1869, 1. Jaan., nr. 1, lk. 2. (Omalt maalt. Võrust). Allkiri: + ld.

³ Dorpater Jahrbücher, Bd. 3, Riga u. Dorpat 1834, lk. 278—279.

neist arstiteaduslikke teoseid 4436 ja ilukirjanduslikke ning kunsti-
alaseid 3673, peale selle veel hulgaliselt teiste ülikoolide väitekirju
ja väiksemaid akadeemilisi väljaandeid (avaloengute, aktuste jm.
kõnede trükitud tekstid jne.).⁴ 1833. aastaks oli raamatukogu kas-
vanud 57 828 köiteni (dissertatsioonid ja väiksemad akadeemilised
väljaanded kaasa arvatud).⁵

Ülikooli raamatukogu ilme erines Kreutzwaldi ajal praegusest.
Raamatukogu paiknes kolmel korrusel, igal korrusel suur saal, kus
raamatud olid paigutatud teadusalade järgi süstemaatilisel. Raa-
muriuulid ja -kapid asusid seinte ääres nii, et keskele jäi vaba
ruum, nn. «Conversationsraum», mis oli kaunistatud antiikskulp-
tuuride kipsjäljenditega ja kus leidusid ka lauad lugejate jaoks.⁶

Raamatukogu kasutamine oli kõigile üliõpilastele tasuta, kuna
aga mitmesuguste kabinettide kogusid võis tarvitada ainult seos-
ses nende loengutega, kuhu üliõpilane oli end registreerinud.⁷

Kohal lugemiseks oli raamatukogu avatud 5 tundi päevas.⁸ Lae-
nutamine toimus esmaspäeviti, teisipäeviti, neljapäeviti ja reedeti
kella 3—4, kolmapäeviti ja laupäeviti 2—4 pärast lõunat. Üliõpilas-
tele laenutati korraga mitte üle 3 raamatu professori vastutusel,
kusjuures ühe semestri jooksul ei tohtinud vastutajat muuta. Üld-
kasutatavaid raamatuid, nagu suuremaid sõnastikke, haruldasi ja
hinnalisi väljaandeid, vasegravüüride kogumikke (Kupferwerke),
käsikirju ega ka nende ainete õpikuid, mille kohta parajasti loen-
guid peeti, välja ei laenutatud ja neid tuli kasutada kohapeal. Raa-
matute kohalkasutamiseks piisas suulisest nõudmisest, kojulaenu-
tamiseks tuli esitada nõudesedel, varustatuna oma allkirja ja aad-
ressiga ning vastutava professori allkirjaga. Raamatu tagastami-
sel anti nõudesedel lugejale tagasi.⁹ Nõudesedelid registreeriti
kahte fooliokaustalisse raamatusse, kus igale tähele oli varutud
teatud lehekülgede arv. Ühte raamatusse registreeriti raamatuid
laenajate perekonnanime algustähe järgi, sinna märgiti ka raa-
matu tagastamise kuupäev, teises raamatus olid registreeritud väl-
jalaenatud raamatud autorite tähestikus koos laenaja nimega. Raa-
matu tagastamisel kriipsutati sissekanne maha.¹⁰ Kohal kasutatud

⁴ Die kaiserl. Universität zu Dorpat 25 Jahre nach ihrer Gründung, Dorpat 1827, lk. 22—23.

⁵ Dorpater Jahrbücher, Bd. 3, lk. 69.

⁶ Die kaiserl. Universität zu Dorpat, lk. 21.

⁷ Vorschriften für die Studierenden, Dorpat 1827, lk. 56—57.

Loengud olid tasulised, s. t. igal semestril tuli end registreerida koos vas-
tava tasu maksimisega. Loengute tasu semestrilis oli: 1—2 t. nädalas 5 rbl.;
3—4 t. nädalas 10 rbl.; 5 ja enam t. nädalas 15. rbl. Uute keelte ja kunstide
(vehklemis- ja voltizeerimiskunst, joonistamine ja vasel graveerimine, muusika,
tants ja ujumiskunst) õpetajad andsid nädalas 2 tundi tasuta õpetust. Samas,
lk. 55.

⁸ Die kaiserl. Universität zu Dorpat, lk. 23.

⁹ Vorschriften für die Studierenden, lk. 57—58.

¹⁰ Regeln für die Benutzung der Bibliothek und für die Bibliotheksbeamten
1813—1838. RAKA, f. 402, nim. 10, s.-ü. 2, leht 3.

raamatute registreerimise kohta puuduvad andmed, arvatavasti seda ei peetud. Sissekanded laenutusraamatuisse olid väga napid, pealkiri oli lühendatud, puudus ilmumisaasta, näit.:

Lessings Schriften 19r Thl.

Struve, Acute u. chron. Krankheiten

Wielands Werke ältere Ausg. Thl. 21, 27, 28.

TRÜ Teadusliku Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas leiduvate laenutusraamatute pealkirjad lubavad oletada, et iga saali jaoks peeti eraldi laenutusraamatut, samuti võib laenutusraamatutes leiduvate daatumite põhjal arvata, et säilinud on ainult osa laenutusraamatuid. Puuduvate laenutusraamatute saatuse kohta ei õnnestunud andmeid saada.

Olemasolevate laenutusraamatute järgi tehtud statistikast paistab, et päevas käis raamatuid laenamas kuni 15 üliõpilast — see arv on aga väga umbkaudne ja pigem tagasihoidlik kui üle pakutud.¹¹

Fr. R. Kreutzwaldi kui raamatute laenaja nimi esineb 4 laenutusraamatus, ja nimelt:¹²

TÜ Raamatukogu laenutusraamatud, kus leidub Fr. R. Kreutzwaldi nimi.

¹¹ Olgu võrdluseks mainitud, et Tartu ülikooli 25. a. juubeliväljaande «Die kaiserl. Universität zu Dorpat» lk. XXX toodud andmetel oli 1826. a. loengutele registreeritud üldse 391 üliõpilast, neist arstiteaduskonda 131 üliõpilast. A. Hasselblatti ja G. Otto poolt koostatud «Album Academicum der kaiserl. Universität Dorpat» (Dorpat 1889) näitab, et Kreutzwaldiga samaaegselt astus ülikooli 53 üliõpilast, neist arstiteaduskonda 13 (Album Academicum, nr. 2103—2155).

¹² UTR KO ÜR 209, 211, 213 ja 216.

Verzeichnis der aus dem Oberrhein an die Herren Studirenden ausgeliehenen Bücher [1813—1826] — kuupäevade järgi.
Verzeichnis der an die Herren Studirenden verliehenen Bücher 1823—[1827] — kuupäevade järgi.

Verzeichnis der aus dem mittleren Bibliothek-Saale an die Herren Studirenden verliehenen Bücher. 1827—[1828]. M. I. — kuupäevade järgi.

Verzeichnis der aus dem mittleren Bibliothek-Saale [ent]lehnten Bücher, alphabetisch nach Namen der Verfasser geordnet. M. — autorite alfabeedi järgi.

Kolme esimese laenusraamatu põhjal on võimalik kindlaks teha, missuguseid teoseid Kreutzwald samaaegselt laenas ja millal oli nende tagastamise tähtaeg. Uhtlasi selgub teisena ja kolmandana mainitud laenusraamatu põhjal, et Kreutzwaldile oli vastutajaks 1826. ja 1827. a. prof. L. E. Cichorius¹³ ja 1828. a. sügissemestril prof. G. Fr. I. Sahmen.¹⁴ Nii 1827. a. kui ka 1828. a. kevadsemestril laenutatud raamatute kohta puuduvad laenusraamatud. Neljandana mainitud laenusraamatu abil on võimalik kindlaks teha ainult laenatud teos, kuid mitte enam laenus-aega ega vastutajat. Võrdlemine olemasolevate laenusraamatutega lubab oletada, et ka see laenusraamat kuulub Kreutzwaldi üliõpilaspõlve esimestesse aastatesse.

Esimene kindlakstehtud tähtaeg raamatu tagastamiseks on Kreutzwaldil 20. veebruar 1826.¹⁵ Arvestades, et raamatuid laenutati kaheks nädalaks, pidi Kreutzwald raamatukogus käima juba hiljemalt 6. veebruaril, s. t. üsna varsti pärast ülikooli astumist. Selle kohta, kas ta raamatuid varem kohapeal kasutas või millal ta lugejaks registreeriti, puuduvad andmed. Tõendi selle kohta, et ta on ülikooli raamatukokku kõik raamatud tagastanud ja et raamatukogul pole tema vastu enam mingeid nõudmisi, sai Kreutzwald 20. veebruaril 1833.¹⁶ Seega oli Fr R. Kreutzwald 7 aastat Tartu ülikooli raamatukogu lugejaks.

Kokku õnnestus kindlaks teha 48 Kreutzwaldi poolt laenatud teost, neist 22 teose puhul oli võimalik fikseerida raamatute tagastamise tähtpäev, ülejäänud 26 puhul aga mitte. Loetelus on kirjeid täiendatud raamatukogu alfabeetilise üldkataloogi põhjal, *de visu* ja bibliograafiate abil, kusjuures igakord ei saa täpselt öelda, missugust väljaannet mõnest teosest Kreutzwald kasutas.

¹³ Ludwig Emil v. Cichorius (1770—1829). 1804—1813 anatoomikumi proffessor ja erakorraline professor, 1814—1827 anatoomia, füsioloogia ja kohtumeditsiini korraline professor.

¹⁴ Gottlieb Franz Immanuel Sahmen (1789—1848). 1823—1826 meditsiinilise kliiniku juhataja, 1826—1827 dieetika, farmakoloogia ja meditsiini ajaloo ning meditsiinilise kirjanduse professor. 1828—1847 teraapia ja kliinilise kateedri professor.

¹⁵ ÜTR KO ÜR 209, leht 74-b ja 75-a. [Kuupäev on nii siin kui ka edaspidi vana kalendri järgi.]

¹⁶ RAKA, f. 402, nim. 2, s.-ü. 13 456, leht 27.

Esmajoones on toodud kronoloogilises järjestuses need raamatud, mille tagastamistähtpäev on teada, edasi alfabeetilises järjestuses teosed, mille laenutamisaega ei saa fikseerida. Kui laenu-
tusraamatusse on märgitud ainult autor ja kogutud teoste köite-
number, siis on kirje loetelus antud sellele vastavalt, kusjuures on
ka märgitud, missuguseid teoseid antud köide sisaldab (näit. Wie-
landi puhul). Neil juhtudel, kus oli võimatu kindlaks teha, mis-
sugust raamatukogus leiduvatest eri väljaannetest Kreutzwald
tõenäolisemalt kasutas, on näidatud mõlemad kõne alla tulevad
väljaanded.

1826.

20. veebruar — laupäev: ¹⁷

1. HERDER, [I. G.] [Zwei] Preisschriften [welche die von der königl. Aka-
demie der Wissenschaften für die Jahre 1770 und 1773 gesetzten Preise
erhalten haben. 2. bericht. Ausg., Berlin 1789. 319 S.]
Sisu: Abhandlung über den Ursprung der Sprache — Ursachen des ge-
sunkenen Geschmacks bei den verschiedenen Völkern, da er geblühet.

27. aprill — laupäev: ¹⁸

2. BRAGUR. [Ein litterarisches Magazin der deutschen und nordischen Vor-
zeit. Bd.] 1. [Leipzig 1791. 387 S.]
3. BRAGUR. [Bd.] 2. [Leipzig 1792. 14,478 S.]

31. juuli — laupäev: ¹⁹

4. BRAGUR. [Bd.] 3. [Leipzig 1794. 528 S.]
5. BRAGUR. [Bd.] 4. [Abth. 1, 2. Leipzig 1796. Abth. 1. XXXII, 192. S.
Abth. 2. VIII, 200. S.]

11. august — kolmapäev: ²⁰

6. LATROBE, [C. J.] Tagebuch einer Besuch-Reise nach Süd-Afrika [in den
Jahren 1815 und 1816. Übers. aus dem Englischen Fr. Hesse. Halle u.
Berlin 1820. 400 S.] ²¹

18. august — kolmapäev: ²²

7. SÖMMERRING, [S. Th.] Üb[er] d[ie] körperl[iche] Verschiedenheit d[es]
Negers v[om] Europäer. [Frankfurt a. M. 1785. XVIII, 80 S.] ²³

23. august — esmapäev: ²⁴

8. ANNALEN der PHYSIK. [Bd.] 3. [Halle 1800.]

27. august — reede: ²⁵

¹⁷ UTR KO ÜR 209, leht 74-b ja 75-a.

¹⁸ Samas, leht 77-b.

¹⁹ Samas, leht 80-a.

²⁰ UTR KO ÜR 211, leht 67-a.

²¹ Laenutusraamatus on märgitud: «Tagebuch ... nach Süd-Amerika...»,
siin on ilmselt tegemist kirjutusveaga, sest üldkataloogis leidub ainult teos
«... nach Süd-Afrika» ja ka «Dictionary of National Biography» (London)
näitab misjonär C. J. Latrobe'il ainult Aafrika kohta käivaid teoseid.

²² UTR KO ÜR 211, leht 67-b.

²³ Et prof. Cichoriuse enda üks vähestest teostest käsitleb analoogilist tee-
mat (Über die physische Verschiedenheit der Menschen und besonders über die
in der Gattung dieser existierenden Rassen. — Martens «Paradoxien», 1. 2,
lk. 131—174), võib oletada, et Kreutzwald antud tööd luges prof. Cichoriuse
soovitusel.

²⁴ UTR KO ÜR 211, leht 67-b.

²⁵ Samas, leht 67-b.

9. ARCHIV für die **PHYSIOLOGIE** von Joh. Chr. Reil. [Bd.] 1. [Halle 1796.]
 10. ARCHIV für die **PHYSIOLOGIE** von Joh. Chr. Reil. [Bd.] 2. [Halle 1797.]
 15. *september — kolmapäev:* ²⁶
11. CALDERON [de la BARCA, P.] [Schauspiele.] Übers. [v. A. W.] Schlegel.
 Bd. 2. [Berlin 1809. 343 S.]
 Sisu: Der standhafte Prinz — Die Brücke von Mantibe.
 Juurdekõide: ÖHLENSCHLÄGER, [A. G.] Hugo von Rheinberg. Göttingen 1818. 189 S.
12. Der KRIEG auf WARTBURG, [nach Geschichten und Gedichten des Mittelalters herausgegeben] v[on A.] Zeune. [Berlin 1818. 80 S.]
 Sisu: Der Teufel auf der Wartburg. — Zeune. Vorrede — Der Krieg von Wartburg in Thüringer Herren Ton, von Heinrich v. Ofterdingen oder Klingsor v. Ungerland — Der Krieg von Wartburg, im schwarzen Ton von Wolfram v. Eschenbach — Aus Johannes Rote's Leben der heiligen Elisabeth — Aus Johannes Rote's Thüringer Chronik. Von der Sengerkriege czu Warperg.
24. *september — reedel:* ²⁷
13. GOTTSCHED, [J. Chr.] [Die] Deutsche Schaubühne, [nach den Regeln und Exempeln der Alten. Th.] 1. [Neue verb. Aufl., Lepzig, 1746. 536 S.]
 Sisu: Vorrede zu der neuen Ausgabe dieser Schaubühne — Auszug aus der Vorrede der ersten Ausgabe vom 1742 Jahre — Des Erzbischofs vom Chambray De la Motte Fenelon Gedanken von der Tragödie — Fenelons Gedanken von den Lustspielen — Gottsched, Cato, ein Trauerspiel — Molière. Der Menschenfeind, Ein Lustspiel. — Corneille. Der Cid, ein Trauerspiel — Holberg. Der politische Kanngiesser, ein Lustspiel — Corneille. Die Horazier, ein Trauerspiel — Riviere du Freny. Die Spielerinn, ein Lustspiel — Du Freny. Die Widerwillige. Ein Lustspiel.
14. GOTTSCHED, [J. Chr.] [Die] Deutsche Schaubühne, [nach den Regeln der alten Griechen und Römer eingerichtet. Th.] 2 [Neue verb. Aufl. Leipzig, 1746. 486 S.]
 Sisu: Vorrede zu dieser zweyten Auflage. — Auszug aus der Vorrede der ersten Ausgabe — Racine. Iphigenia, ein Trauerspiel — St. Evremond. Die Opern, ein Lustspiel — Mlle Barbier, Cornelia, die Mutter der Grachen, ein Trauerspiel — Destouches. Das Gespenste mit der Trummel, oder der wahrsagende Ehemann. Ein Lustspiel des Herrn Addisons, nach dem Französischen des Herrn Destouches — Voltaire. Zayre, ein Trauerspiel — Hollberg. Jean de France, oder der deutsche Franzose, ein Lustspiel.
6. *oktoober — kolmapäev:* ²⁸
15. GOETHE, J. W. Werke Bd. 11. [Tübingen 1808. 308 S.]
 Sisu: Leiden des jungen Werthers.

1827.

10. *august — kolmapäev:* ²⁹

16. HAHNEMANN, [S.] Organon [der rationellen Heilkunde. Dresden 1810. 221 S.] vöi: [3. verb. Aufl. Dresden 1824. 282 S.]

1828.

24. *oktoober — kolmapäev:* ³⁰

²⁶ Samas, leht 68-a.

²⁷ ÜTR KO ÜR 211, leht 68-a.

²⁸ Samas, leht 68-a.

²⁹ ÜTR KO ÜR 213, leht 63-b.

³⁰ ÜTR KO ÜR 213, leht 67-a.

17. WAGNER, E. J. Willibalds Lebensansichten. [Ansichten des Lebens. Ein Roman in 4 Abth. Bd. 1. 2. Meningen u. Hildeburghausen s. a. Bd. 1. 248 S., Bd. 2. 350 S.]
 Või: [Sämmtliche Schriften. Bd. 1. 2. Leipzig 1827. Bd. 1. 226 S., Bd. 2. 335 S.]
 Sisu: Willibalds Ansichten des Lebens.
18. ZIMMERMANN, [J. G.] V[on] d[er] Erfahrung in d[er] Arzneykunst [Th. 1. 2. Zürich 1763—1764. Th. 1. 486 S., Th. 2. 652 S.]
 Või: [Neue Aufl. Zürich 1777. 800 S.]
31. *oktoober — kolmapäev:*³¹
19. HOFFMAN, [E. T. A.] Fantasiestücke [in Callot's Manier. [Blätter aus dem Tagebuche eines reisenden Enthusiasten. Mit einer Vorrede von Jean Paul. 2. durchges. Aufl. in 2. Th. Bamberg 1819. Th. 1. 262 S., Th. 2. 371. S.]
20. MARCUS, [A. Fr.] Entwurf einer speciellen Therapie. [Th.] 2. 3. [Nürnberg, Th. 2. 1810. 617 S., Th. 3. 1812. 432 S.]
32. *november — reede:*³²
21. WAGNER, [E.] Sämmtliche Schriften. [Bd.] 6. 7. [Leipzig 1827. Bd. 6. 174 S.] [Bd.] 7. [254 S.]
 Sisu: Ferdinand Miller — Reisen aus der Fremde in die Heimat.
22. RICHTER, [A. G.] Abhandlung v[on] d[er] Brüchen. [Bd. 1. 2. Göttingen 1778—1785. Bd. 1. 467 S., Bd. 2. 236 S.]
 Või: [Neue Ausgabe in 1. Bande. Göttingen 1785. 792 S.]
 Või: [Neue Ausgabe in 1. Bande. Göttingen 1785. 792 S.]
- Järgmistel teostel pole laenutusaeg fikseeritav:*
23. ARCHIV f[ür] d[er] THIER[ISCHEN] MAGNETISMUS. Bd. 5. [Halle 1819.]
24. ARCHIV f[für] d[er] THIER[ISCHEN] MAGNETISMUS. Bd. 6 [Leipzig 1819.]³³
25. BAGGESEN, [J.] Parthenais [oder die Alpenreise. Ein idyllisches Epos in 9 Gesängen. Hamburg-Mainz s. a. 364 S.]³⁴
26. CARUS, [C. G.] Lehrb[uch] d[er] Gynäkologie. Th. 1. 2. 2. verb. Aufl. [Leipzig 1828. Th. 1. 456 S., Th. 2. 608 S.]³⁵
27. JÖRG, [J. Chr. C.] Weiberkrankheiten. [Handbuch der Krankheiten des menschlichen Weibes. Bd. 1. 2. Leipzig 1820. Bd. 1. 608 S., Bd. 2. 912 S.]³⁶
28. KLUGE, [C. A. F.] Vers[uch] [einer Darstellung des] animalisch[en] Magnetismus [als Heilmittel. Berlin 1811. 614 S.]³⁷
29. LESSING, [G. E.] [Sämmtliche] Schriften. Th. 19. [Berlin 1794. 426 S.]
 Sisu: Miss Sara Samson — Philotas — Emilia Galotti.³⁸
30. MECKEL, [J. Fr.] H[an]db[uch] d[er] mensch[lichen] Anatomie. [Bd.] 2. 3. [Berlin. Bd. 2. 1816. 622 S., Bd. 3. 1817. 800 S.]³⁹

³¹ Samas, leht 67-a.

³² Samas, leht 67-b.

³³ ÜTR KO ÜR 216, leht 3-a.

³⁴ Samas, leht 16-a.

³⁵ Samas, leht 23-b.

³⁶ Samas, leht 77-b.

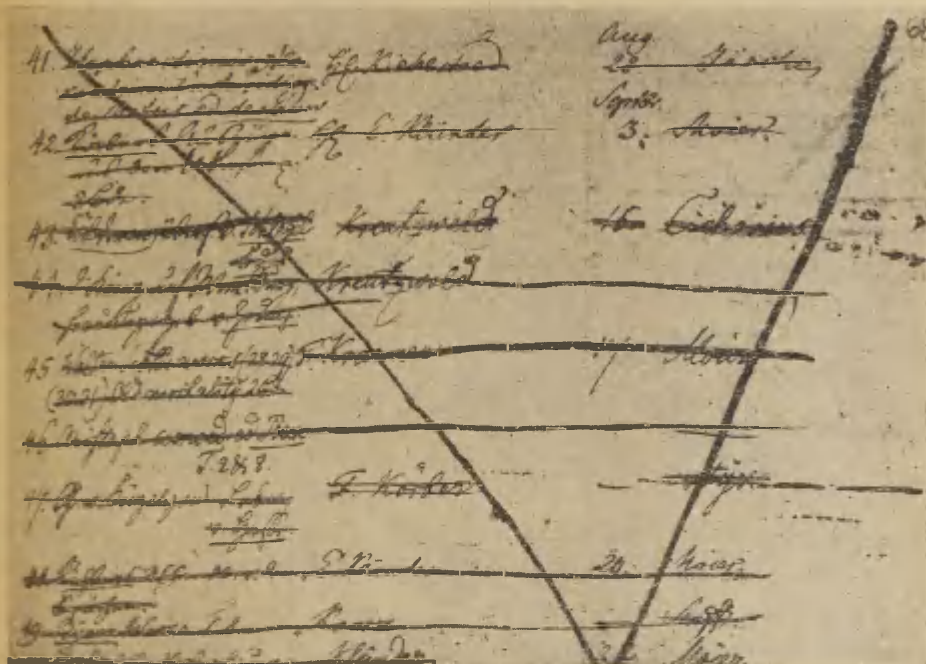
³⁷ Samas, leht 87-b.

K. M. Baer oma autobiograafias kirjutab nimetatud teosest: «Professor Balk hoiatas meid sageli loomse magnetismi eest, kuid ei kõnelnud midagi sellega seotud fantaseerimistest ja pettustest. Tagajärjeks oli, et me hakkasime lugema Kluge raamatut selle teema kohta, ja et see on kirjutatud väga kõitvalt, siis meie, vähemalt osaliselt, muutusime selle õpetuse salajasteks pooldajateks.» — K. M. Бэр. Автобиография. [I.] 1950, lk. 133, märkus.

³⁸ ÜTR KO ÜR 216, leht 96-a.

³⁹ Samas, leht 108-a.

31. MEDICINISCH-CHIRURGISCHE ZEITUNG. [Salzburg] 1820. [Bd.] 3.⁴⁰
 32. MEDICINISCH-CHIRURGISCHE ZEITUNG. [Innsbruck] 1821 [Bd.] 2.⁴¹

Sissekanded laenutusraamatusse.

33. REIL, [J. Chr.] Üb[er] Erkenntnis u[nd] Cur d[er] Fieber. Bd. 1. 2. [2. Aufl. Halle 1799—1804. Bd. 1. 684 S., Bd. 2. 688 S.]⁴²
 34. SACHTLEBEN, [D. W.] Klinik der Wassersucht [in ihrer ganzen Sippschaft. Danzig 1795. 732, 10. S.]⁴³
 35. SPRENGEL, [K.] Vers[uch] einer [pragmatischen] Gesch[ichte] d[er] Arzneikunde. Th. 2., [2. Aufl. Halle 1800. 714 S.]⁴⁴
 36. STRUVE, [L. A.] [Über die Erkenntnis und Cur] acute[r] u[nd] chro[n]ischer] Krankheiten. [Riga u. Dorpat 1827. 442 S.]⁴⁵
 37. WAGNER, E. Sämmtl[iche] Schriften. [Bd.] 5. [Leipzig 1827. 300 S.]
 Sisu: Isidora.⁴⁶

⁴⁰ Samas, leht 220-a.

⁴¹ Samas, leht 220-a.

⁴² UTR KO UR 216, leht 149-b.

⁴³ Samas, leht 161-b.

⁴⁴ Samas, leht 162-a.

⁴⁵ Samas, leht 160-b.

⁴⁶ Samas, leht 193-b.

38. WAGNER, E. Sämtliche Schriften. Bd. 10. 11. [Leipzig 1828. Bd. 10, 189 S. Bd. 11. 202 S.]
 Sisu: Historisches ABC eines vierzigjährigen Hennebergischen Fibelschützen — Lebengeschichtliche Nachrichten und Mittheilungen aus des Dichters Nachlass enthaltend.⁴⁷
- WIELAND, C. M. Sämmt[liche] Werke, ältere Ausgabe.
 Arvatavasti Leipzig 1795—1797, kuna see on vanim Wielandi kogutud teoste väljaanne TRÜ Teaduslikus Raamatukogus. Allpool on antud üksikud köidet laenutamise järjekorras, niipalju, kui seda oli võimalik taastada laenutusraamatu järgi:⁴⁸
39. Bd. 22. Oberon. Th. 1. Leipzig 1796. 308 S.
 40. Bd. 23. Oberon. Th. 2. Leipzig 1796. 343 S.
 41. Bd. 9. Musarion-Aspasia — Gedichte an Olympia — Die erste Liebe — Der Mönch und die Nonne — Das Leben ein Traum — Bruchstück von Psyche.⁴⁹
 42. Bd. 10. Die Grazien — Komische Erzählungen — Kombabus — Schach Lolo. Leipzig 1795. 350 S.
 43. Bd. 11. Don Sylvio v. Rosalva. I.⁵⁰
 44. Bd. 13. Nachlass des Diogenes von Sinope — Gedanken über eine Alte Aufschrift. Leipzig 1795. 243 S.
 45. Bd. 18. Geron der Adelige — Die Wasserkufe — Pervonte — Das Wintermärchen — Hann und Culpenhee — Des Maulthiers Zaum — Der Vogelsang oder die drey Lehren. Leipzig 1796. 387 S.
 46. Bd. 21. Gandalin oder Liebe um Liebe — Klelia und Sinibald. Leipzig 1796. 396 S.
 47. Bd. 27. Peregrinus Proetus. Th. 1. Leipzig 1797. 349 S.
 48. Bd. 28. Peregrinus Proteus. Th. 2. — Eine Lustreise ins Elysium — Antworten und Gegenfragen auf die Zweifel und Anfragen eines vorgeblichen Weltbürgers. Leipzig 1797. 339 S.

Nagu näha, laenas Kreutzwald esimestel semestritel raamatuid Tartu ülikooli raamatukogust küllaltki sageli, tagastamistähtajad on 4, 11, enamikus 18—20 päeva tagant. See lubab oletada, et kindlakstehtud raamatud moodustavad ainult osa tema üliõpilaspõlves loetud kirjandusest.

Toodud andmed täiendavad teataval määral L. Tohver [Raua] põhjalikku uurimust Kreutzwaldi ilukirjandusliku lugemuse kohta,⁵¹ täpsustades mõningaid teoseid ja nende lugemisaega (Goethe «Werther», Wagner jt.). L. Tohver töö mainimata autoritena esinevad Wolfram v. Eschenbach jt. saksa keskaja autorid, prantsuse kirjanduse esindajad Corneille, Racine, Molière jt. ning hispaania kirjandusest Calderon de la Barca. Üldse esineb nimestikus 21 ilukirjanduslikku teost, milledest Wielandile langeb 10 ja Wagnerile 4, 2 köidet on peamiselt prantsuse autorite näidendeid.

Oma esimesel semestril laenas Kreutzwald ülikooli raamatu-

⁴⁷ Samas, leht 193-a.

⁴⁸ Samas, leht 194-a ja -b.

⁴⁹ W. Heinsius. Allgemeines Bücherlexikon. Neue, umgearb., verb. u. verm. Aufl. Bd. 4. Leipzig 1813, v. 409.

⁵⁰ W. Heinsius, Allgemeines Bücher — Lexikon. Neue umgearb., verb. u. verm. Aufl. Bd. 4. Leipzig 1813, v. 409.

⁵¹ L. Tohver [Raud]. Kreutzwaldi väliskirjanduslikust eruditsioonist Tartu 1932, 198 lk.

kogust ainult kirjandusteaduslikke ja ilukirjanduslikke teoseid ja alles alates teisest semestrist oma otseste õpingutega seotud kirjandust, kuid ka siis laenas ta korraga ühe teadusliku ja ühe ilukirjandusliku teose.

Teaduslikke teoseid leidub nimestikus 27, neist 5 nimetust (8 numbrit) ajakirju: 1 nimetus (4 numbrit) kirjandusteaduslik («Bragur»), 1 nimetus füüsika-alane ja 3 nimetust arstiteaduslikke ajakirju. Arstiteaduslikke teoseid on nimestikus 12 mitmesuguste meditsiiniliste eriküsimuste kohta, neist 1 antud ajal Tartu ülikoolis kasutatud õpik: J ö r g, J. Chr., Handbuch der Krankheiten des Weibes.⁵² 1 teos on antropoloogia alalt ja 1 on reisikirjeldus.

Nagu eespool tähendatud, sai Kreutzwald ülikooli raamatukogust tõendi kõigi raamatute tagastamise kohta 20. veebruaril 1833. a., kuid sidemed ülikooli raamatukoguga säilisid. Selle tõenduseks on asjaolu, et Kreutzwald novembris 1847. a. Fr. R. Faehlmanni kaudu palus ja sai ülikooli raamatukogust L. A. Struve «Über Erkenntnis und Cur acuter und chronischer Krankheiten.»⁵³

Väga võimalik, et Kreutzwald oma Võru-perioodil sai ülikooli raamatukogust ka teisi raamatuid, sest tema kirjavahetuses Tartu korrespondentidega on sageli juttu raamatute laenamisest, kuigi pole märgitud, kust raamatud laenati.

Mõni sõna Kreutzwaldi isiklikust kontaktist ülikooli raamatukogu töötajatega. Raamatukogu sekretär, hiljem raamatukoguhoidja Emil Anders kuulus Faehlmanni sõprade ringi⁵⁴ ja on tõenäoline, et Kreutzwald teda selles ringkonnas võis kohata. Peale selle puutus Kreutzwald Andersiga kokku kui Peterburi Maria arstileskede ja vaeslaste pensionikassa laekuriga, sest Kreutzwald oli nimetatud kassa liige.⁵⁵ Kontaktist teiste raamatukogutöötajatega puuduvad andmed, kui mitte arvestada seda, et Kreutzwald kuulas prof. Karl Morgensterni loenguid, kes oli ühtlasi ka ülikooli raamatukogu direktor.⁵⁶

⁵² Verzeichniss der vom 16. Januar bis zum 10. Junius 1826. zu haltenden Vorlesungen auf der kaiserl. Univ. zu Dorpat. Dorpat 1826, lk. 6.

⁵³ Kreutzwaldi kiri Faehlmannile 26. 11. 1847 ja Faehlmanni vastus Kreutzwaldile 27. 11. 1847. — Faehlmanni ja Kreutzwaldi kirjavahetus. Tartu 1936, lk. 127 ja 128.

⁵⁴ E. Anders. Erinnerungen. «Baltische Monatsschrift», Bd. 39, 1892, lk. 300.

⁵⁵ Faehlmanni ja Kreutzwaldi kirjavahetus. Tartu 1936, lk. 6, viide 1.

⁵⁶ Siin tuleks õiendada albumis «Fr. R. Kreutzwald. 1803—1882. Elu ja tegevus sõnas ja pildis.» Tln., 1953, lk. 10 esinevat väidet: «... kuulab Kreutzwald prof. Morgensterni loenguid esteetikast ja saksa kirjandusest (Nibelungid, Faust).» Morgenstern pole Tartu ülikoolis pidanud loenguid saksa kirjandusest, vaid filoloogilistest entsüklopeediast ja metodoloogias, esteetikast ja antiikaja kirjandusest, kunstiajaloo, mütoloogias jne. (vt. vastavate aastate loengukavad: «Verzeichniss der vom... bis zum... zu haltenden halbjährigen Vorlesungen auf der kaiserl. Univ. zu Dorpat»). «Fausti» kohta, nagu üldse saksa

Lõppeks kerkib küsimus, kas ülikooli raamatukogu oli ainuke koht, kust üliõpilane Kreutzwald võis raamatuid laenata.

Peale ülikooli raamatukogu Toomemäel leidus väikesi käsikogusid ka ülikooli instituutide ja kliinikute juures. Et neist mõnevõrra üliõpilastele raamatuid laenutati, näitab Kreutzwaldile 4. märtsil 1833. a. väljaantud tõend, et ta meditsiinilise kliiniku raamatukogule on tagastanud kõik laenatud raamatud ja haiguslood.⁵⁷ Meditsiinilise kliiniku raamatukogus leidus 1827. a. umbes 400 raamatut.⁵⁸ Seega võis Kreutzwald sealt laenata erialast kirjandust, kuigi täpsed andmed selle kohta puuduvad.

Ülikooli klubilise asutuse «Akademische Musse» lugemislaud oli jooksva üldsisulise ja mõnevõrra ka teadusliku ajakirjanduse osas hästi varustatud, nagu näitavad Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis leiduvad «Akadeemilise Musse» toimikud. Kuid on vähe tõenäoline, et Kreutzwald neid sai kasutada, sest tema nime ei esine «Akadeemilise Musse» liikmete nimestikes.⁵⁹ Põhikirja järgi aga oli keelatud külaliste kaasatoomine Tartus elunevate isikute hulgas;⁶⁰ sellega langeb ära võimalus, et Kreutzwald nimetatud lugemislauda oma üliõpilaspõlves mõne liikme külalisena kasutas. «Akadeemilise Musse» küllaltki kõrge liikmemaks — 15 rubla aastas, — ja sisseastumismaks 15 rubla⁶¹ polnud kehvematele üliõpilastele jõukohane. Mis puutub üliõpilaste korporatsioonide raamatukogudesse, siis need tol ajal veel puudusid. Korporatsioonid olid alles kujunemas ja õieti poolillegaalses olukorras.⁶² Neil puudusid, peale vehklemissaali, isegi veel omad kindlad ruumid, kuhu oleks võinud raamatuid paigutada.⁶³ Korporatsioonis «Estonia», kuhu Kreutzwald kuulus, asutati raamatukogu alles 1860. a.⁶⁴

Üliõpilastel olid väikesed isiklikud raamatukogud ja võib-olla esines nende hulgas ka lugemisringe. Vähemalt ühe üliõpilaste lugemisringi kohta õnnestus andmeid saada. Nimelt kirjutas 1825. a. sügisel vene luuletaja Nikolai Jazõkov, kes õppis Tartu

kirjanduse kohta, luges 1831. a. sügissemestril esmaspäeviti ja neljapäeviti Eduard Raupach (Vt. «Verzeichniss der vom 23. Julius bis zum 19. Decbr. 1831 zu haltenden halbjährigen Vorlesungen», lk. 13). Siin on ilmselt tegemist G. Blumbergi töös «Dr. Fr. R. Kreutzwald's Leben» esineva lause «... und Vorlesungen bei Morgenstern und anderen Lehrern über Aesthetik, die Niebelungen, den Faust, wurden nie versäumt...» (Vt. «Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft,» Bd. 21, H. 1, lk. 72) ebatäpse tõlkega.

⁵⁷ RAKA, f. 402, nim. 2, s.-ü. 13 436, leht 28.

⁵⁸ Die kaiserl. Universität zu Dorpat, lk. 28.

⁵⁹ RAKA, f. 2669, nim. 1, s.-ü. 15, 33, 36, 37, 38, 39, 40.

⁶⁰ Verfassung und Vorschriften der akademischen Musse zu Dorpat. Dorpat 1815, lk. 13, § 16.

⁶¹ Samas, lk. 14, § 18. Võrdluseks olgu märgitud, et 1826. a. septembris maksis Tartus nael puhtast rukkist leiba 4 kop., nuumlooma liha 15 kop. nael, tavaline õlu 14 kop. toop. Vt. «Dörptsche Zeitung», 1826, 8. Sept., Nr. 72.

⁶² Е. В. Петухов. Имп. Юрьевский, бывш. Дерптский Университет за 100 лет его существования. Юрьев 1902, lk. 577—592.

⁶³ A. Gernet. Geschichte der «Estonia». SPb. 1893, lk. 209.

⁶⁴ Samas, lk. 249.

ülikoolis 1823.—1827. a., oma vennale, et ta on loonud koos 5 saksa üliõpilasega lugemisringi, kus iga ringi liige ostis teatud raamatu, mis pärast ringlemist teiste liikmete hulgas jäi ostja omanduseks.⁶⁵ Milliseid raamatuid neis ringides loeti ja kuivõrd nad olid levinud, vajaks eri uurimist. Väga võimalik, et Kreutzwald juba üliõpilasena aluse pani oma rikkalikule raamatukogule.

Kreutzwaldi üliõpilaspõlves töötas Tartu raamatukaupluste juures 2 laenuraamatukogu, nende kasutamismaks oli aga tolle aja kohta küllaltki kõrge: aasta abonement kahele raamatule 20 bankorubla, üksiku raamatu lugemine 6 kopikat päevas.⁶⁶ Nende raamatukogude lugejate nimestikke ei õnnestunud leida, seepärast on vähemalt esialgu võimatu öelda, kas Kreutzwald neid kasutas või mitte.

Ülaltoodut silmas pidades võib väita, et ülikooli raamatukogu oli üliõpilasele Kreutzwaldile põhiliseks, kui mitte ainukeseks kohaks, kust ta raamatuid sai nii oma põhiõpingute kui ka eriharastuste tarvis, ja nagu eelnenud nimestikust nähtub, kasutas ta seda võimalust rohkesti.

Ф. Р. КРЕЙЦВАЛЬД КАК ЧИТАТЕЛЬ БИБЛИОТЕКИ ТАРТУСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

Э. Куду

Резюме

Приводится список книг, взятых Фр. Р. Крейцвальдом из Библиотеки Тартуского университета во время его учебы на медицинском факультете (1826—1833). Книги установлены по спискам выдачи книг, сохранившихся в Отделе редких книг и рукописей Научной библиотеки ТГУ.

Дается также краткий обзор того, как пользовались студенты библиотекой университета, а также обзор других возможностей получения книг студентами. Из последнего истекает, что для студентов основным источником получения книг была Библиотека Тартуского университета.

⁶⁵ N. M. Jazdkov — A. M. Jazdkovile 20. 09. 1825 — Письма Н. М. Языкова к родным за дерптский период его жизни (1822—1829). СПб. 1918, lk. 206—207.

⁶⁶ «Inland», 1837, 18. Aug., N. 33, v. 566; «Beiträge zur Dörptschen Zeitung», 1837, 14. Aug., N. 95. Võrdluseks olgu märgitud, et Kreutzwaldi ajal ühe «estoonsuse» semestrikulud ulatusid 100 kuni 150 hõberublale või 350 bankorublale. Semestriüür ühe mehe kohta kõikus kaua 15 ja 20 hõberubla vahel. Vt. Gernet, Geschichte d. Estonia, lk. 111.

Fr. R. Kreutzwald als Leser der Bibliothek der Tartuer Universität

E. Kudu

Zusammenfassung

Man bringt ein Verzeichnis der von Fr. R. Kreutzwald aus der Bibliothek der Universität Tartu geliehenen Bücher während seiner Studien an der Medizinischen Fakultät (1826—1833). Die Bücher sind nach den Verzeichnissen der ausgeliehenen Bücher festgestellt, welche in der Abteilung für seltene Bücher und Handschriften der Wissenschaftlichen Bibliothek der Universität Tartu erhalten sind.

Gleichzeitig gibt man eine kurze Übersicht über die Benutzung der Universitätsbibliothek seitens der Studenten nebst einer Übersicht anderer Leihmöglichkeiten von Büchern für die Studenten. Aus der letzteren ist ersichtlich, daß als Hauptquelle für Bücherbeziehungen für die Studenten die Universitätsbibliothek zu betrachten ist.